

La Garriga i les "mansanes Raspall"

Treballs

Lluís Cuspinera i Font

Arquitecte

En el llenguatge urbanístic, «mansana»¹ és l'espai de sòl urbà dins la trama viària, delimitat per tres o més vials, amb edificacions en l'interior. En el pla urbanístic de mitjan segles XIX i XX, la porció de sòl normalment està delimitada per plantes de forma poligonal, de perímetre triangular, quadrangular o rectangular.

Anomenem «mansana Raspall» l'illa en la qual la totalitat dels edificis es construïren segons el projecte de l'arquitecte Manuel Joaquim Raspall i Mayol.

A la Garriga aquest fet es dona, durant els anys 1906-1914, en sis

ocasions, que descriurem seguint la data d'edificació².

La primera «mansana» és la delimitada per la carretera de l'Ametlla, els carrers de Llerona, prolongació de Ramon Pascual i d'Anselm Clavé. L'any 1906 s'hi bastí la Torre Sant Josep, habitatge aïllat, situat prop de la cantonada de la carretera de l'Ametlla i del carrer de Llerona. Va ser promogut per Aureli Diegüez i Mas.

Es tracta d'un edifici singular, pel tractament del paredat en capserrat i de totxo a les façanes. També cal destacar-ne la treballada portalada d'entrada que hi ha a la cantonada.

1 La normalització de la paraula «mansana» la proposà Ildelfons Cerdà, a *La Teoría General de la Urbanización*, vol. I. Madrid, 1867. Més tard, en el número 107 del mes de març de l'any 1975 de la revista *Cuadernos de Arquitectura* es reivindicà la normalització de la paraula.

2 La primera «mansana Raspall» es troba a Cardedeu. Està delimitada pels carrers: Gran Via de Tomàs Balbey, Verge del Pilar, Girona i Esteve Barangé. L'any 1904 s'hi edificà la casa per a Mercè Espinach de Granés, anomenada *Alqueria Cloèlia*.

En la dècada dels anys quaranta es dugueren a terme unes reformes que malmeteren en part la seva imatge: es modificà l'escala d'accés a l'exterior, s'eliminaren la ceràmica de les impostes i el plafó ceràmic al·lusiu a sant Josep (col·locat sobre el portal d'entrada), les baranes de ferro es substituïren per ceràmiques i s'afegiren reixes d'estil pseudoandalús en els buits de la planta baixa. En el cos de planta poligonal del costat nord, es substituï la coberta plana —limitada per una barana de ferro forjat recolzada en pilastres coronades amb jardineres revestides de peces ceràmiques— per una coberta de pavelló de teula àrab. Es modificà la portalada d'entrada a la finca. La portalada de ferro, actualment, està col·locada en la portalada d'entrada a can Metsidro.

L'any 1931 es construï un cos d'edifici destinat a porteria; estava situat darrera la tanca de paredat arrebossat del carrer de Llerona, però actualment ha desaparegut.

L'any 1982 es parcel·là la finca per tal d'edificar-hi habitatges unifamiliars entre mitgeres amb jardí a davant, amb façana als carrers d'An-selm Clavé i de Llerona i envoltant la Torre Sant Josep. Aques-

ta es deixà en una parcel·la suficientment gran per tal de mantenir-la aïllada, però va perdre la imatge que tenia des del carrer.

La segona «mansana» és la delimitada pels carrers de Caselles, el Passeig, Blancafort i Manuel Raspall. El primer edifici que s'hi construï va ser la casa Llorenç, al Passeig 11, de l'any 1907, segons consta en el plafó situat en el capcer de la façana de migdia. També es construïren set buits de la tanca del carrer de Blancafort. D'aquesta tanca cal destacar que és l'única en l'obra de M. Raspall en què la reixa és de fusta. En la dècada dels anys 50 es remodelà l'interior i es retiraren i traslladaren fora de la Garriga els vitralls emplomats.

El segon edifici que es construï va ser la casa per a Fèlix Fages i Vila. Segons el projecte datat l'any 1909, es bastí al Passeig 9, fent cantonada amb el carrer de Caselles. Durant la dècada dels anys 60 es reformà en part l'interior, que es transformà en dos habitatges i mantingué la relació de buits i de plens en totes les façanes.

La intervenció següent s'efectuà entre els anys 1910-1912. Es tracta de l'ampliació de la casa Llorenç.

Consistí a afegir a la façana de migdia la galeria tancada amb persianes enrotllables a la planta baixa. També es construïren els set buits restants de la tanca del carrer de Blancafort i el cos d'edifici destinat a porteria, situat a la paret mitgera nord, amb façana al carrer de Manuel Raspall.

Més tard, l'any 1910, es construï la tanca i un cobert per a Fèlix Fages a la finca situada a la cantonada dels carrers de Caselles i de Manuel Raspall; el cobert estava situat a la mitgera amb la porteria de la casa Llorenç. Més tard, en la dècada de 1930, i en un altre llenguatge arquitectònic, s'amplià el cobert i es transformà en un habitatge amb mitgera a migdia i alineat al carrer.

Es tracta d'un conjunt interessant edificat entre els anys 1906 i 1910. A la casa Llorenç hi trobem, per primera i única vegada en l'obra de Manuel Raspall, el paredat comú sense revestir als murs de la façana i el dintell de totxo vist escalonat als buits de finestres i balconeres. La «mansana» conserva la seva imatge original. Actualment és la segona «mansana» Raspall en importància arquitectònica i urbanística.

Cantonada nord-est de la Torre Sant Josep, situada a la primera «mansana Raspall». La fotografia és del final dels anys 10 i ha estat cedida a l'arxiu Cuspinera per la família Mates.

Cantonades sud-oest de les dues cases situades a la segona «mansana Raspall».

La que està en primer terme és la casa Llorenç (1907) i l'altra és la de Fèlix Fages (1908). La fotografia és del final dels anys 10 i ha estat cedida per Manuel Blancafort a la Fundació Maurí de la Garriga.

El pla urbanístic ha de protegir la totalitat del conjunt que forma la «mansana» i ha d'evitar qualsevol altra edificació que el malmeti.

La tercera «mansana», anomenada Parc Serra, està delimitada pels carrers de l'Ametlla, del Guinardó, de Rosselló i el Passeig. El nom de Parc Serra prové del fet que el promotor de les edificacions que es bastiren a la «mansana» era el senyor Pere Serra i Pous. El primer edifici que es va construir, l'any 1909, va ser l'habitatge situat al carrer de l'Ametlla 18-20, prop de la cantonada del carrer del Guinardó. Es tracta de l'edifici més singular de l'obra de Manuel Raspall. La coberta és inclinada a dues vessants, acabada amb rajola de ceràmica vidriada i amb un interessant dibuix en grega. L'interior es mantingué inacabat fins a l'any 1940, en què l'arquitecte Josep Domènech i Mansana comprà la finca i la transformà totalment sense deixar cap vestigi de la seva singularitat.

Més tard (en un moment que no es pot datar), es construï, prop de la cantonada del Passeig i del carrer de l'Ametlla, un singular cos d'edifici aïllat, destinat a porteria. No es disposa del projecte ni de cap document fotogràfic. La informa-

ció ha arribat per via oral. Aquest edifici també va ser transformat en la dècada dels anys 40 per l'arquitecte esmentat abans.

L'any 1910 es construï la segona residència del conjunt, situada a la cantonada dels carrers del Guinardó i de Rosselló. Cal assenyalar que l'edifici construït difereix totalment del projecte dipositat a l'arxiu municipal.

Cal destacar la singular portalada del carrer de Rosselló, situada prop de l'habitatge. Sembla que va desaparèixer abans de l'any 1936. Sols se'n conserva la jardinera al jardí de la finca, i la portalada de ferro es recol·locà a la tanca de la finca amb façana al Passeig.

A la cantonada del Passeig amb el carrer de Rosselló s'hi bastí un petit cos d'edifici de planta baixa, destinat a porteria de la finca. Va ser enderrocat l'any 1948 amb motiu de la reforma de la finca.

Com a «mansana» Raspall ha perdut el seu interès, ja que sols la casa edificada l'any 1910 manté el seu caràcter original.

La quarta «mansana» és la que avui s'anomena i es coneix com a «mansana Raspall». Ha arribat quasi intacta fins a l'actualitat. Està delimi-

Cantonades sud-oest de les dues cases del Parc Serra, situades a la tercera «mansana Raspall». En primer terme es veuen la porteria del conjunt i la portalada d'entrada al jardí (desaparegudes). Al costat esquerre hi ha la casa edificada l'any 1909 (transformada) i, al costat dret, la construïda l'any 1910. En segon terme del costat esquerre hi ha la casa de Domingo Pujadas, edificada l'any 1908 segons projecte de l'arquitecte Lluís Planas i Calvet, i al costat dret, la casa de Josep Suñol, edificada l'any 1906 segons projecte de l'arquitecte Emili Sala i Cortés. Postal del començament de la dècada dels anys 10. Arxiu Cuspinera.

Cantonada sud-est de la casa del Parc Serra, edificada l'any 1909; inacabada i transformada en la dècada dels anys 40. Fotografia cedida per la família Vilaseca.

tada pels carrers del Figueral, el Passeig, de Caselles i de Manuel Raspall, i la constitueixen quatre edificis singulars bastits en el quadrienni de 1910-1913. Es tracta d'un conjunt únic en la història de l'arquitectura modernista catalana, ja que consta de quatre edificis aïllats, situats a la mateixa «mansana» i bastits en un període curt de temps (1910-1913), i són molt representatius del llenguatge modernista de la primera etapa en què es pot dividir l'obra de Raspall. Per la seva situació, el conjunt constitueix una fita arquitectònica important dins el paisatge urbà. Està situada estratègicament a l'entrada del llarg passeig de plàtans, on també hi ha la segona i la tercera «mansana Raspall».

Els quatre edificis tenen una unitat estilística evident, reforçada per la tanca del jardí, de la qual s'ha de destacar el tractament unitari del paredat capserrat, el revestiment d'estucs i trencadís del color domi-

nant de cada un dels edificis, els diferents perfils ondulats que coronen el paredat de les tanques que limiten el carrer, i també el cop de fuet de les reixes i de les portalades d'accés al jardí, en el qual destaquen les formes vegetals.

L'any 1975 es va incoar la declaració de monument i l'any 1992 s'inicià la declaració de BIC (Bé d'Interès Cultural) per part del Departament de Cultura de la Generalitat.

El primer edifici que es va construir va ser la casa de Juli Barbey i Poincard, l'any 1910. És l'edifici més emblemàtic per la seva grandiositat, la seva riquesa d'espais, la seva qualitat de disseny i els elements decoratius emprats en l'obra de Manuel Raspall a la Garriga. Cal destacar-ne: el revestiment dels mosaics de les columnes del porxo, les jardineres, el rellotge de sol i el plafó al·lusiu a Sant Jordi. A l'interior destaquen les columnes, els capite-

lls i el plafó de la llar de foc, tots els quals són obra del mosaïcista Lluís Bru. En darrer terme cal esmentar els nombrosos vitralls emplomats de portes³, balconeres, finestres i targes, la diversitat d'enguixats i els diferents mosaics hidràulics del paviment. La finca té façana i accés pels quatre carrers.

La segona que es va construir va ser *La Bombonera*, al Passeig 3. És una casa petita, bastida entre parets mitgeres amb jardí a davant i a darrera. Fou promoguda per Cecília Reig i Argelagós l'any 1910. Cal assenyalar que difereix molt del projecte dipositat a l'arxiu municipal. Per primera vegada en una obra de Raspall apareixen arcs de mig punt, el·líptics i carpanells. Cal remarcar el fanal de ferro forjat situat al peu de l'escala de la façana, el conjunt dels vitralls emplomats, la tribuna de la façana del jardí, tancada amb una treballada persiana de llibret mòbil, i els bogits de fusta a les persianes. La casa ha estat restaurada acuradament l'any 1990.

La tercera edificació és la Torre Iris, situada al Passeig 1, fent cantonada amb el carrer del Figueral. Va ser promoguda per Cecília Reig i Argelagós l'any 1910 i és l'únic edifici de tipologia aïllada en l'obra de Manuel Raspall a la Garriga. Està concebut com un conjunt de tres habitatges independents relacionats per mitjà d'una escala de veïns. Aquest edifici gaudeix d'una situació privilegiada dins la trama viària, ja que està prop del centre i al començament del Passeig, obert a la plaça del Silenci i al Passeig d'Ignasi Sala.

3 En l'apartat «Vitralls» de la fitxa de la casa Barbey publicada en el número 6 d'aquesta revista, hi ha uns comentaris que mereixen aclariments. Penso que documentalment no està confirmat que personalment, Manuel Raspall, dissenyés els vitralls dels seus edificis. Sóc del parer que el vidre de color és un element que cal fer ressaltar i s'ha de considerar com un element destacat en el conjunt de la seva obra. També es pot afirmar que el vidre americà és un element escàs en el nombrós conjunt de vitralls emplomats que trobem en més de quaranta edificis. Sols es troba en alguns dels vitralls de les cases: Raspall (1903) a la Garriga, Alqueria Cloèlia (1904) i Josep Clavell (1908) a Cardedeu, Palau Mornau o Nadal (1908) i Botiga Emili Teixidor (1909) a Barcelona, Juli Barbey (1910) i Josep Suñol (1910) a la Garriga i Marc Viader (1917-1922) a Cardedeu.

Cantonades sud-est de dues de les cases de l'anomenada «mansana Raspall». Cronològicament és la quarta «mansana». En primer terme del costat esquerre hi ha la tanca de la casa Barraquer, darrera de la casa de Juli Barbey (1910); al costat dret, tapada en part per l'arbrat, es veu la Torre Iris (1911). Postal del començament dels anys 10. Arxiu Cuspinera de la Garriga.

Possiblement és l'obra més elegant de Raspall. Conté tota la gamma dels colors groc, marró i blanc. Cal destacar-ne el balcó corregut de la planta del pis amb revoltó ceràmic vidriat. L'arc del balcó de la barana enllaça amb el plafó de volta, revestit de trencadís del balcó triangular que correspon al buit de l'arc de mig punt partit de la planta de sota la coberta.

De l'interior cal destacar la llar de foc de la planta del pis i els vitralls emplomats de les targes.

El quart edifici és la casa per a Josep Barraquer i Roviralta, situada a la cantonada del Passeig amb el carrer de Caselles. Va ser construïda l'any 1912 i va ser objecte de petites modificacions segons el projecte dipositat a l'arxiu municipal.

Com a element singular cal fer ressaltar el tractament de les llindes de la planta del pis, que està refós i és de perfil sinuós amb un botó ceràmic.

Com a «mansana» és el conjunt arquitectònic més important del país.

La cinquena «mansana» és la delimitada pels carrers de la Doma, de Llerona, de la Caritat i la prolongació d'Anselm Clavé. El primer edifici que s'hi construï fou anomenat *La Caritat*. L'any 1910 va ser destinat a acollir malalts i pobres tran-

seünts. Més tard, durant els anys 1913-1916, es contruï un segon edifici paral·lel al carrer de Llerona, per tal d'ampliar la capacitat de la residència.

L'any 1964 es construï un edifici de planta rectangular —segons projecte de l'arquitecte Pere Ventura Vazquez— entre els dos edificis de M. Raspall. Tenia l'eix longitudinal perpendicular al carrer de Llerona i va transformar les visuals del conjunt pel costat de ponent.

El conjunt havia estat molt malmès i desfigurat al llarg dels anys, però l'any 1985, amb motiu del 75è aniversari de la institució, es va endegar un pla de rehabilitació del conjunt, segons projecte dels arquitectes Andreu Bosch i Planas i Lluís Cuspinera i Font, per tal de millorar el funcionament de la institució i de recuperar al màxim la seva imatge. Aquest pla està pràcticament acabat en l'actualitat.

La sisena «mansana» és la delimitada pels carrers de l'Ametlla, de la Ronda del Carril, de Rosselló i del Guinardó. Està ocupada per una sola propietat, anomenada *La Caritat*. Aquest edifici va ser construït l'any 1913 per la Junta de Caritat de l'Asil Hospital i sortejat posteriorment per tal d'obtenir beneficis per a la cons-

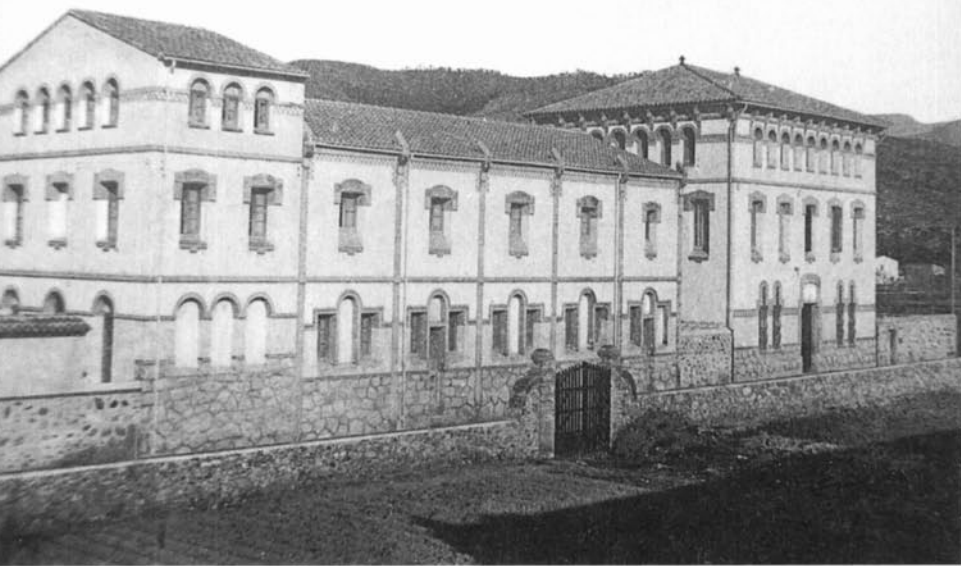
Al costat esquerre es veu la cantonada nord-est de la Torre Iris (1911).

Forma part de l'anomenada «mansana Raspall». Casa situada a l'inici del Passeig i alineada al carrer del Figueral. Postal de L. Roisin del final de la dècada dels anys 20.

Arxiu Cuspinera.

trucció de la segona fase de la residència d'ancians. El sorteig va recaure en la mateixa Junta de Caritat i posteriorment va ser venuda.

De la finca cal destacar el pavelló del jardí amb façana cega al carrer de Rosselló. Es tracta d'un cos de planta baixa amb coberta plana, coronat per una balustrada que incorpora sis escultures clàssiques. Tam-

Façana est, al carrer de Llerona, del conjunt de l'Asil Hospital, situat a la cinquena «mansana Raspall». A l'esquerra i en primer terme veiem el cos de l'edifici bastit durant els anys 1913-1916. Al costat dret es veu el cos de l'edifici construït l'any 1909. Postal de L. Roisin. Arxiu Cuspinera.

bé cal indicar l'edificació del doble cos de planta baixa, que es relaciona amb la tanca i està destinada a porteria i garatge de la finca. Està situada al carrer del Guinardó.

L'any 1941 va ser reformat el cos de l'habitatge, segons projecte de l'arquitecte Eusebi Bona i Puig. S'eliminà la coberta amb mansarda —primera en l'obra de Manuel Raspall a la Garriga— i es modificà l'entrada principal prop de la cantonada del carrer de l'Ametlla i la Ronda del Carril.

Durant la dècada dels anys 60 es parcel·là tota la finca per tal d'edificar-hi habitatges unifamiliars aïllats; però se'n mantingué una parcel·la suficientment gran per a conservar l'edifici principal. El pavelló del jardí quedà en una altra parcel·la. La porteria va quedar dividida en dues parcel·les i va desaparèixer quasi tot el jardí.

De tot el conjunt, en l'actualitat, sols resten l'edifici de la Caritat, el pavelló del jardí i la tanca.

Les cinc primeres «mansanes» s'edificaren en la primera etapa en què es pot dividir el conjunt de l'obra de Manuel Raspall. És l'època en què desenvolupa amb més contundència el llenguatge modernista.

La sisena «mansana» correspon a l'inici de la transició cap a un llenguatge amb influències noucentistes.

Aquest conjunt de sis «mansanes» m'atreveixo a dir que és únic en la història de l'arquitectura catalana.

De les sis «mansanes Raspall» sols resten quasi intactes la segona (cases Llorenç —1906— i Fèlix Fages i Vila —1908) i la quarta (coneguda com a «mansana Raspall» en la història de l'arquitectura i formada per les cases de Juli Barbey i Poinard —1910—, *La Bombonera* —1910—, Torre Iris —1910— i la de Josep A. Barraquer i Roviralta —1912).

A la primera i a la sisena han estat parcel·lades les finques. Sols conserven l'edifici principal: la Torre de Sant Josep (1906), a la primera, i la torre anomenada *La Caritat* (1913) a la sisena.

A la tercera, Parc Serra, han estat transformades la casa de l'any 1909 i la porteria. Del jardí sols resta una escala i la barana. A les pilastres de la barana s'hi han col·locat les escultures del pavelló de la torre de *La Caritat*. També ha estat reformada interiorment la casa de l'any 1910; s'ha desmuntat la portalada d'entrada i s'ha enderrocat la porteria del carrer de Rosselló.

La cinquena, amb el conjunt anomenat *La Caritat* (residència de gent gran), es conserva. S'ha recuperat en part la imatge del carrer de Llerona i del pati interior, gràcies a les intervencions portades a terme al nord, a llevant i a migdia, segons el projecte aprovat l'any 1985.

D'aquesta lectura es dedueix que s'ha de protegir el que resta del conjunt de les sis «mansanes Raspall» i que s'ha de controlar tota intervenció en el conjunt, ja que són edificis o conjunts molt representatius d'un moment àlgid de la història urbana de la Garriga.

Façana sud i jardí de la casa anomenada La Caritat, a la sisena «mansana Raspall», edificada l'any 1916. En primer terme veiem les balustrades i l'escala del jardí. En segon terme, al costat dret, es veu la casa de Josep Suñol, bastida l'any 1906 segons projecte de l'arquitecte Emili Sala i Cortés. Arxiu Mas.